

Pollenanalys och mikrofilmning skapar arbete åt svårt rörelsehindrade

Richard Stensman

Rehabilitering till social jämlikhet förutsätter för många rehabilitering till arbete. Strävan bör självfallet vara en fullständig integrering för svårt rörelsehindrade på arbetsmarknaden. På vägen dit måste dock ofta extraordinära åtgärder tillgripas i den individuella situationen. I nedanstående artikel redovisas positiv erfarenhet av två projekt där man skapat arbetsplatser särskilt för rörelsehindrade.

Richard Stensman är bitr överläkare vid rehabiliteringskliniken, Akademiska sjukhuset, Uppsala.

Situationen för svårt rörelsehindrade har förbättrats de senaste decennierna. Centrala frågor på vägen mot jämlikhet och delaktighet är boende, transportmöjligheter, yttre miljöns utformning, kulturtillgänglighet, fritid inklusive idrott samt den ekonomiska situationen. Arbete brukar utgöra sista länken i kedjan av rehabiliterande åtgärder och tillmätes stor vikt, då det befrämjar social gemenskap och identitet. Erfarenheten visar att vägen till arbete vid svårt rörelsehinder är lång och problemfylld. Det är förenat med stora svårigheter att få ett lämpligt arbete.

Hur stort är problemet?

Inghe och Juhlin (1968) fann vid en inventering en prevalens av svårt rörelsehandikapp på ca 0,08 % i åldrarna 16–40 år. Andra undersökningar av Brattgård och Jonsson (1973) samt Pålsson och medarbetare (1977) har visat prevalenssiffror av samma storleksordning.

Brattgård och Hultqvist har i undersökningen "Hyresgäst i Focuslägenhet" (1980) funnit att bland

178 intervjuade hyresgäster arbetade 31 %, flertalet deltid.

En egen undersökning i Uppsala (1983) har visat att andelen svårt rörelsehandikappade i åldern 20–49 år med behov av daglig hjälp utgör 0,07 %. Av dessa 70 personer arbetar 49 %. Inom gruppen som ej arbetar önskar ca hälften (16 personer) att de hade någon form av arbete.

Sedan slutet av 70-talet existerar i Sverige enstaka projekt som syftar till att skapa arbetstillfällen för svårt rörelsehindrade. Två av dessa finns i Uppsala.

Pollenanalys vid geologiska institutionen

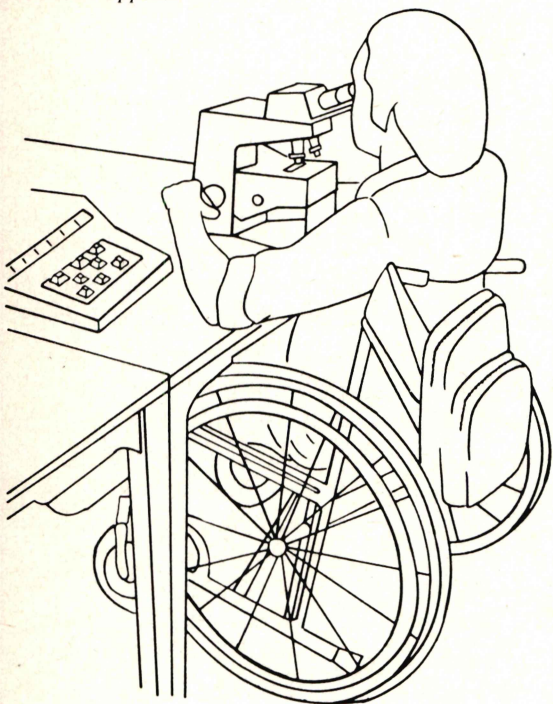
Idén till projekt "Mikroskoperingsarbete för handikappade vid Geologiska institutionen i Uppsala" härrör från professor Königssons samarbete med Länsarbetsnämnden. Han hade då haft erfarenhet av en arkivarbetare med svårt rörelsehandikapp som arbetade vid institutionen. Arbetsmarknadsstyrelsen ställde sig initialt (mars 1975) positiv till försöksverksamheten och ombyggnaden av lokaler påbörjades. I oktober 1976 avslog dock AMS begäran om anslag till den arbetsledarlön verksamheten krävde. Dessa medel tillsköts dock i december 1977 av Allmänna arvsfonden efter kontakt med Socialdepartementet. Våren 1978 kunde projektet starta. Arbetet består av mikroskopisk analys av jordprover och dess polleninnehåll. Analysen föres upp i diagram ur vilka man får en bild av hur kulturlandskapet sett ut och förändrats genom årtusendena samt mänsklig påverkan på miljön. För närvarande är 6 personer anställda inom projektet: 4 män och 2 kvinnor i åldrarna 29–43 år (medelålder 37 år). Orsaken till rörelsehindret är för 2 personer tetraplegi pga ryggmärgsskada med avsaknad av

funktion i båda händerna. En person har multipel scleros och använder rullstol och en person har spastiska pareser i framför allt nedre extremiteterna; båda har lätta funktionsnedsättningar även i händerna. En person har kronisk reumatoid artrit med engagemang av flertalet leder. En person är svårt hörselskadad.

Att lära sig känna igen och bestämma pollen från över 2000 olika sorters växter tar lång tid. Projektet har dock visat att personer utan annan utbildning än grundskola mycket väl kan utbildas internt för avancerat mikroskoperingsarbete. Arbetstekniska hjälpmedel har i mycket begränsad omfattning tagits fram, men ej utan svårigheter. Arbetsledaren vid projektet har haft en betydelsefull roll som lärare och dessutom fungerat som arbetsbiträde. Han är nu avlönad på "uppdragspengar". Förfrågningar på service från laboratoriet finns tomt 1984. Gruppen utgör en forskningspotential och en liknande verksamhet för rörelsehindrade med analys av fossiler har diskuterats för framtiden.

Ytterligare 6 personer har provat arbetet: en yng-

Figur 1. Pollenanalys med mikroskop vid geologiska institutionen i Uppsala

Projektet har visat att personer utan annan utbildning än grundskola mycket väl kan utbildas internt för avancerat mikroskoperingsarbete.

ling med måttligt CP-syndrom klarade ej arbetet pga "omognad". En ung kvinna med resttillstånd efter skallskada 3 år tidigare klarade ej analysarbetet pga nedsatt visuellt minne. En 33-årig akademiker med hjärnblödning 3 år tidigare klarade ej uppgiften pga minnessvårigheter. En 29-årig mekaniker med progressiv muskelsjukdom klarade mikroskoperingsarbetet bra men trivdes ej sannolikt pga avvikande yrkestradition. En 36-årig kvinna med ryggmärgsskada utan funktion distalt i övre extremiteterna kunde pga detta funktionshinder ej manövrera mikroskopet. En 22-årig ung man med resttillstånd efter nervrotsförflamning och med stort hjälpbehov klarade de manuella förutsättningarna för arbetet, men slutade pga bristande intresse och oro att få försämrad ekonomisk situation jämfört med förtidspension.

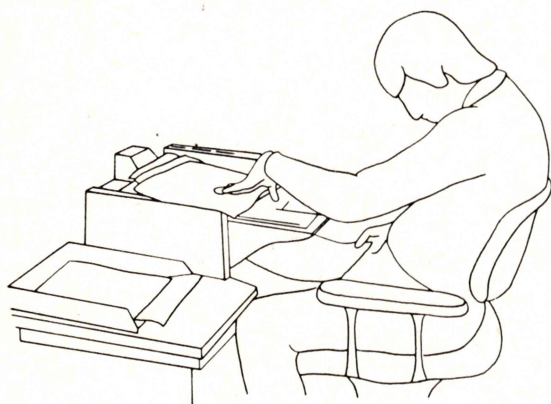
Mikrofilmning i landstingets regi

Vid Uppsala läns landsting startade 1978 ett projekt: Arbeta åt gravt handikappade ungdomar. Fem år tidigare hade Uppsala läns landsting gjort en rundskrivelse till regionens landsting om arbetssituationen för svårt rörelsehandikappade. Svaren påtalade stora brister, bl a att den integrering som började i skolorna ej fortsatte i arbetslivet. 1977-78 utfördes en intervjuundersökning av 22 personer i åldrarna 20-28 år med svårt rörelsehandikapp och en kartläggning av framtida arbetsbehov bland ungdomar i åldrarna 10-19 år. I den första gruppen visade sig behovet av arbete vara stort, då endast 4 personer arbetade. Sexton hade haft kontakt med arbetsvård.

På medel från arvsfonden anställdes för konkret arbetsplacering vid projektet en kurator och en arbetsterapeut, båda på halvtid, under handledning av landstingets handikappkonsulent Lena Wickberg. Efter en försiktig start med bl a utskick av kallelser till hälsokontroll från landstinget, skapades tillsam-

mans med landstingets arkivarie en enhet för mikrofilmning med fem tjänster med lönebidrag. Där tjänstgör fn 3 personer med CP-handikapp, 1 person med tetraplegi och 1 person med MS, alla med betydande dagligt hjälpbehov. Två personer med svåra rörelsehinder arbetar med renskrivning av en tidning för gravt hörsel- och synskadade med synrester. En person med CP-handikapp har arbetstränat som tolk vid texttelefonmeddelande. Några har – med varierande framgång – arbetstränat vid skyddad verkstad. Två unga kvinnor har fått anställning med lönebidrag vid mekanisk verkstad. Sammanlagt har ett tjugotal personer varit föremål för projektets åtgärder och många har fått någon form av arbetsplacering. Projektets arbete bygger på yrkesinriktad träning, kontakter och uppföljning, förenat med tålmod, fantasi och entusiasm.

Figur 2. Mikrofilmning är ett lämpligt arbete vid svårt rörelsehinder

Andra projekt i Sverige

Inom projekt Roddaren på Kungsholmen i Stockholm, vilket är knutet till Samhällsföretag, arbetar sedan 1978 tjugo mycket gravt rörelsehandikappade personer, vilka oftast även har tilläggshandikapp. Roddarens fortsatta verksamhetsform innebär sannolikt förändring till en introduktionsverkstad ("basenhet") på 10 platser, varifrån placeringar kommer att ske till "satellitverkstäder" inom Samhällsföretag. Projektet är presenterat av Karin

Broms och Lena Sterne i 'Ingen lägsta gräns ...' (1981).

1980 startade "Projekt Datatjänster" i Stockholm för att inom Samhällsföretag finna nya verksamhetsområden med arbetsuppgifter lämpliga för gravt rörelsehindrade personer. Arbete vid dataterminal har visat sig lämpligt för rörelsehindrade, under förutsättning att den egna arbetsplatsen är individuellt anpassad och att behovet av arbetsbiträde kan tillgodoses. På arbetsplatsen har talregistreringsmaskiner använts för de som har högggradiga handikapp i de övre extremiteterna. Hösten 1981 övergick försöket till permanent verksamhet. 1982 var 20 personer anställda. Man har 3 arbetsbiträden som vid sidan av vissa andra arbetsuppgifter tar hand om sina medarbetare. En utvärdering av projektet har gjorts av Elsa Berggren (1981).

Speciella arbetsplatser för handikappade?

1952 grundades Abilities Inc i New York av Henry Viscardi som själv var svårt rörelsehindrad. Företaget startade med 5 personer med tillsammans sju fungerande armar och ett ben. Företaget har efter hand utökat sin verksamhet i betydande grad och samtliga anställda är fortfarande handikappade. Liknande exempel har vuxit upp i framför allt Japan.

Erfarenheterna av de 2 projekten i Uppsala som exempel på arbetsplatser skapade för rörelsehindrade är positiva. Man visar på möjligheter till lämpligt arbete vid svårt rörelsehinder och därmed ges stimulans att skapa nya arbetsplatser. Exempel på hur dessa sedan kan utformas redovisas i 'Anpassad arbetsplats' utgiven av Handikappinstitutet 1981. Problem med arbetsbiträde brukar representera ett hinder på vägen till arbete, men har på de beskrivna arbetsplatserna löst sig genom en kombination av arbetsledare och arbetsbiträde. Vare sig vid projektet vid Geologiska institutionen eller vid mikro-

.....

Vid ingetdera av de två projekten har man rapporterat negativa upplevelser av att arbetsplatserna är "segregerade" – speciellt anvisade för svårt rörelsehindrade.

.....

filmningsenheten har man rapporterat några negativa upplevelser av att arbetsplatserna är "segregerade" – speciellt anvisade för svårt rörelsehindrade.

Rehabilitering till social jämlikhet förutsätter för många rehabilitering till arbete. Vid den individuella arbetsanskaffningssituationen möter man betydande hinder och extraordinära åtgärder krävs oftast för att finna ett lämpligt arbete. Strävan bör självfallet vara en fullständig integrering för svårt rörelsehindrade på arbetsmarknaden. På vägen dit representerar ovan beskrivna projekt viktiga etappmål.

REFERENSER

- Berggren, E.:* Utvärdering av projekt Data-tjänster vid AVEBE – industrierna, Stockholm 1981.
- Brattgård, S.-O. & Hultkvist, E.:* Hyresgäst i Fokuslägenhet. Avd för handikappforskning, Göteborgs Univ. Stencil 68, 1980.
- Brattgård, S.-O. & Jonsson, P.:* Utbildnings- och yrkessituationen för svårt fysiskt handikappade. Avd för handikappforskning, Göteborgs Universitet. Stencil 23, 1973.
- Broms, K. & Stene, L.:* Ingen lägsta gräns ... Samhällsföretag – AVEBE – industrierna, Stockholm 1981.
- Elmfeldt, G., Wise, C., Bergsten, H. & Olsson, Å.:* Anpassad arbetsplats. Handikappinstitutet 1981.
- Inghe, G. & Juhlin, I.-M.:* Bostads- och sysselsättnings-svårigheter hos svårt handikappad ungdom. Socialmedicinsk tidskrift, 6: 306–321, 1967.
- Paulsson, K., Bråfelt, I. & Lundblad, B.:* Rullstolsanvändarna i Gävleborgs län. PTI nr 91, 1977.
- Stensman, R.:* Svårt rörelsehinder – faktorer som påverkar arbetssituationen. Manuskript.
- Viscardi, H.:* Ge oss bara verktyg! Raben & Sjögren, Örebro 1967.